

DREPTUL EUROPEAN AL DREPTURILOR OMULUI

ATELIER 3

DREPTUL LA LIBERTATE ȘI SIGURANȚĂ DREPTUL LA RESPECTAREA PROPRIETĂȚII BUNURILOR¹

- suport de curs -

- februarie 2025-

Formator Av. Dr. Laura-Florentina Retegan

I. DREPTUL LA LIBERTATE ȘI SIGURANȚĂ

- 1. Domeniul de aplicare - art. 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Privarea de libertate – concept**
 - art. 5 – vizează libertatea fizică a persoanei; protecție împotriva privărilor de libertate arbitrare – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *Riera Blume și alții împotriva Spaniei*, nr. 37680/97, 14 octombrie 1999, § 28;
 - criterii pentru determinare „privare de libertate”: tipul, durata, efectele și modalitățile de executare ale măsurii în cauză – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *Creangă împotriva României*, 29226/03, 23 februarie 2012, § 91, 92;
 - noțiunea de „privare de libertate” – aspect obiectiv (închiderea unei persoane într-un spațiu restrâns pentru o perioadă de timp deloc neglijabilă) și aspect subiectiv (nu a consimțit în mod valabil la aceasta) – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *Storck împotriva Germaniei*, nr. 61603/00, 16 iunie 2005, § 74;
- 2. Legalitatea privării de libertate**
 - conformitatea cu legislația națională sau, după caz, alte norme juridice aplicabile de drept internațional; respectare norme de fond și de procedură; conformitatea cu scopul art. 5 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *Medvedyev și alții împotriva Franței*, nr. 3394/03, 29 martie 2010, § 79;
 - calitatea legii - dreptul intern să definească clar condițiile de privare, legea să fie previzibilă în aplicarea sa – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *Creangă împotriva României*, 29226/03, 23 februarie 2012, § 101;

¹ Hotărârile/Deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului pot fi consultate în baza de date HUDOC de pe site-ul: www.echr.coe.int.

- **principiul preeminenței dreptului, principiul securității, principiul proporționalității, principiul protecției împotriva arbitrariului – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Simons împotriva Belgiei (dec.) , nr. 71407/10, 28 august 2012, § 32;**

3. Obligațiile statelor în aplicarea art. 5

- **Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Storck împotriva Germaniei, nr. 61603/00, 16 iunie 2005, § 100-101:**
 - **obligații negative;**
 - **obligații pozitive;**
- **discuții – efect orizontal:**
 - **Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Riera Blume și alții împotriva Spaniei, nr. 37680/97, 10 octombrie 1999;**

4. Cazurile în care libertatea unei persoane poate fi îngrădită

- **art. 5 § 1 a) – „dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent”:**
 - **condamnare** – constatare a vinovăției (după ce s-a stabilit că a existat o infracțiune); impunerea unei pedepse sau a altei măsuri care implică privarea de libertate – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, James, Wells și Lee împotriva Regatului Unit, nr. 25119/09, 57715/09 și 57877/09, 18.09.2012, § 189;
 - **tribunal** - să aibă competența de a se pronunța asupra legalității detenției și de a dispune eliberarea, în caz de detenție ilegală - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Weeks împotriva Regatului Unit, nr. 9787/82, 2 martie 1987, § 61;
- **art. 5 § 1 b) – „dacă a făcut obiectul unei arestări sau dețineri legale pentru nerespectarea unei hotărâri pronunțate de un tribunal, conform legii, ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege”:**
 - arestarea și reținerea trebuie să fie în scopul asigurării îndeplinirii obligației neexecutate; nu caracter punitiv; îndeplinire obligație relevantă - baza de detenție încetează – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Vasileva împotriva Danemarcei, 52792/99, 25 septembrie 2003, § 36;
 - exemplu: detenția pentru patru zile pentru neplata unei amenzi aplicate de tribunal – Comisia, Johanna Airey împotriva Irlandei (dec.), nr. 6289/73, 7 iulie 1977;
 - coroborare art. 1 Protocolul nr. 4 la Convenție;
- **art. 5 § 1 c) – „dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a se bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice ale necesității de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia”:**

- numai privarea de libertate ordonată în cadrul procesului penal - Schwabe și M.G. c. Germaniei, nr. 8080/08, 1 decembrie 2011, § 72;
- „motive verosimile” – prezența unor fapte/date susceptibile să convingă un observator obiectiv că ar fi putut comite infracțiunea - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Fox, Campbell și Hartley împotriva Regatului Unit, nr. 12244/86, 12245/86 și 12383/86, 26 iunie 1990, § 32;
- Curtea Europeană a Drepturilor Omului, (MC) S., V. și A. împotriva Danemarcei, nr. 35553/12, 36678/12 și 36711/12), 22 octombrie 2018, & 137;
- **discuții:**
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Calmanovici împotriva României, nr. 42.250/02, 10 iunie 2008, publicată în M. Of. nr. nr. 283 din 30 aprilie 2009;
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Creangă împotriva României, 29226/03, 23 februarie 2012;
- **art. 5 § 1 d)** - *„dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în vederea aducerii sale în fața autorității competente”;*
- **art. 5 § 1 e)** - *„dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond”;*
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Enhorn împotriva Suediei, nr. 56529/00, 25 ianuarie 2005, § 43, 44;
- **art. 5 § 1 f)** – *„dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală unei persoane în scopul împiedicării pătrunderii ilegale pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare”.*

5. Garanțiile acordate persoanelor private de libertate în lumina art. 5 din Convenție

- **art. 5 § 2 – dreptul de a fi informat în cel mai scurt timp „asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa”:**
 - simpla indicare a temeiului legal al arestării nu este suficientă - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Murray împotriva Regatului Unit, nr. 14310/88, 28 octombrie 1994, § 76;
 - **discuții:**
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Fox, Campbell și Hartley împotriva Regatului Unit, nr. 12244/86, 12245/86 și 12383/86, 26 iunie 1990, § 40-43;
- **art. 5 § 3 – dreptul persoanei arestate sau deținute în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit. c) de a fi adusă „de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii”:**

- control judiciar prevăzut de art. 5 § 3 din Convenție - **să intervină într-un termen de maxim patru zile de la arestare** – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Năstase-Silivestru împotriva României, § 32
- **control judiciar al detenției trebuie să fie automat** – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Varga împotriva României, nr. 73957/01, 1 aprilie 2008, § 52;
- **discuții:**
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Pantea împotriva României, nr. 33343/96, 13 mai 2003, publicată în M. Of. nr. 1.150 din 6 decembrie 2004;
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Tiron împotriva României, nr. 17689/03, 7 aprilie 2009;
- art. 5 § 4 – dreptul de a introduce *„recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității detenției sale și să dispună eliberarea sa dacă detenția este ilegală”*
 - formele de control judiciar pot varia de la un domeniu la altul; depind de tipul privării – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, M.H. împotriva Regatului Unit, 11577/06, 22 octombrie 2013, § 75;
- art. 5 § 5 – dreptul la reparații al victimei *„unei arestări sau dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol”*;
- 6. **Corelația dreptului cu libertatea de circulație (Articolul 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție)**
 - **discuții - privare ≠ restricție de libertate:**
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Guzzardi împotriva Italiei, nr. 7367/76, 6 noiembrie 1980, § 93-95; Curtea Europeană a Drepturilor Omului (MC), Tommaso împotriva Italiei, nr. 43395/09, 23 februarie 2017, & 80-81;

7. Discuții – rezolvare cazuri practice

Analizați speța de mai jos din perspectiva exigențelor art. 5 din Convenție:

Reclamantul A se plânge că la finalizarea unei percheziții domiciliare care a durat aproximativ 5 ore, a fost dus în mod nejustificat în baza unui mandat de aducere în fața organelor de cercetare penală, în condițiile în care nu a fost citat anterior, iar mandatul nu conținea motivele care au condus la luarea acestei măsuri. De asemenea, reclamantul A invocă faptul că deși a fost dus la sediul parchetului, a fost audiat abia după aproximativ 9 ore, timp în care procurorul a adiat alți suspecti. La scurt timp după audierea sa a fost informat cu privire la acuzațiile aduse împotriva sa, iar procurorul a dispus măsura reținerii sale pentru douăzeci și patru de ore.

II. DREPTUL LA RESPECTAREA PROPRIETĂȚII BUNURILOR

- 1. Domeniul de aplicare - art. 1 din Primul Protocol Adițional al Convenției. Noțiunea de „bun” în accepțiunea CEDO**

Art. 1 „Protecția proprietății” din Protocolul adițional:

- **garantează în substanță dreptul de proprietate – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Marckx împotriva Belgiei, nr. 6833/74, 13 iunie 1979, § 63;**
- **conținut – trei norme de protecție – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Străin și alții împotriva României, nr. 57.001/00, 21 iulie 2005, publicată în M. Of. nr. 99 din 2 februarie 2006, § 36;**

Noțiunea de „bun”:

- **înțeles autonom, nu se limitează la proprietatea bunurilor corporale și este independentă de clasificarea formală din dreptul intern - Beyeler împotriva Italiei, nr. 33202/96, 5 ianuarie 2000, § 100;**
- **bun „actual” al reclamantului; trebuie demonstrată existența bunului (art. 1 Protocol adițional nu garantează un drept de a dobândi bunuri) – Comisia Europeană a Drepturilor Omului, Dorin Lupuleț împotriva României, nr. 25497/94, 17 mai 1996;**
- **„valorile patrimoniale, inclusiv creanțele, în temeiul cărora reclamantul poate pretinde că are cel puțin o "speranță legitimă" de a obține beneficiul efectiv al unui drept de proprietate” - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Moșteanu și alții împotriva României, 26 noiembrie 2002, M. Of. nr. 710 din 18 august 2006, § 54;**
- **„speranța legitimă” – „valoare patrimonială”, atunci când are o bază suficientă în dreptul intern (dispoziție legală sau un act juridic, precum o decizie judiciară; o jurisprudență bine stabilită a instanțelor) - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Kopecký împotriva Slovaciei, nr. 44912/98, 28 septembrie 2004, § 49, 52;**
 - **Curtea Europeană a Drepturilor Omului, BCR Banca pentru locuințe S.A. împotriva României (dec.), no. 4558/20, 05.12.2023, & 119-139;**

2. Proba dreptului de proprietate în fața CtEDO

- **reclamantul care se plânde de încălcarea dreptului său de proprietate trebuie să demonstreze că un astfel de drept a existat - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Pištorová v. the Czech Republic, nr. 73578/01, 26 octombrie 2004, § 38;**
- **Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Doğan și alții împotriva Turciei, nr. 8803-8811/02, 8813/02 et 8815-8819/02, 29 iunie 2004, § 136-139;**

3. Tipuri de ingerință. Condițiile ingerinței în exercițiul dreptului

(i) Privarea de proprietate:

- **art. 1 § 1 teza a doua din Protocolul adițional** – „*Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.*”
- **condițiile privării de proprietate:**
 - să existe o cauză de utilitate publică;
 - să fie prevăzută de lege;
 - să fie conformă cu principiile generale ale dreptului internațional privat;
 - să respecte criteriului proporționalității între mijloacele folosite și scopul vizat (evaluare - acordarea unei indemnizații);
- **discuții:**
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului (MC), Lekić împotriva Sloveniei, nr. 36480/07, 11 decembrie 2018, § 95, 105; 107-112; Curtea Europeană a Drepturilor Omului (MC), Broniowski împotriva Poloniei, nr. 31443/96, 22 iunie 2004, § 147-151; Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Vergu împotriva României, nr. 8209/06, 9 aprilie 2013;
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Decizie, nr. P16-2024-001 (Cerere formulată de Înalta Curte de Casație și Justiție a României), 28 iunie 2024, § 41-44;

(ii) Controlul folosinței proprietății:

- **art. 1 § 2 din Protocolul adițional** – „*Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare reglementării folosirii bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.*”;
- **condițiile ingerinței:** prevăzută de lege; trebuie să urmărească unul sau mai multe scopuri legitime; proporționalitatea - B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi împotriva Sloveniei, 17 ianuarie 2017, § 39;
- **discuții:**
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cernea împotriva României, nr. 7486/12, 18 decembrie 2018;

(iii) Ingerință – analiză din perspectiva normei prevăzute de prima teză a primului alineat:

- verificare dacă s-a menținut un „echilibru just” între interesul general și respectarea drepturilor fundamentale individuale - Sporrang et Lönnroth împotriva Suediei, nr. 7151/75; 7152/75, 23 septembrie 1982, § 65, 69; Rafinările grecești Stran și Stratis Andreadis împotriva Greciei, nr. 13427/87, 9 decembrie 1994, § 68, 69;

- preocupare „echilibru just” - reflectată în structura articolului 1 din Protocolul nr. 1 în ansamblu; să existe o relație rezonabilă de proporționalitate între mijloacele folosite și obiectivul urmărit (evaluare metode de compensare aplicabile, comportamentul părților, inclusiv mijloacele folosite de Stat și punerea lor în aplicare) – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Broniowski împotriva Poloniei, nr. 31443/96, 22 iunie 2004, § 150, 151;

4. Obligațiile statelor în domeniul art. 1 din Protocolul 1 al Convenției

- **Broniowski împotriva Poloniei, nr. 31443/1996, 22 iunie 2004, § 143-145:**
 - **obligații negative** - de a se abține de la ingerințe nejustificate;
 - **obligații pozitive** - de a lua anumite măsuri necesare pentru protejarea dreptului de proprietate;
- **discuții:**
 - **Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Papachela și Amazon S.A. împotriva Greciei, nr. 12929/18, 3 decembrie 2020, § 54-64** – inactivitatea autorităților naționale pentru o perioadă mai mare de 3 ani față de o situație care a afectat dreptul de folosință;
 - **litigiu între persoane fizice sau juridice, efect orizontal:**
 - **Sovtransavto Holding împotriva Ucrainei, 48553/99, 25 iulie 2002, § 96;**

5. Marja de apreciere a statului și principiul subsidiarității în jurisprudența CtEDO în materia proprietății; reglementarea folosinței bunurilor; diminuarea unor indemnizații sau drepturi salariale

- **discuții marja de apreciere:**
 - **Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Maria Atanasiu și alții împotriva României, nr. 30.767/05 și 33.800/06, 12 octombrie 2010, & 166-177** - marjă de apreciere pentru a determina ce este de „utilitate publică”;
 - **Curtea Europeană a Drepturilor Omului, S.C. Uzinexport - S.A. împotriva României, nr. 15.886/15, 2 noiembrie 2021 (M. Of. nr. 1221 din 23 decembrie 2021), & 101-104** – corelația „marjă de apreciere” cu obligațiile procedurale rezultate în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție;
 - **Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Depalle c. France, nr. 34044/02, 29 martie 2010** - în materia politicilor de amenajare a teritoriului și protecției mediului (în care interesul comunității primează) Statul are o marjă de apreciere mai mare decât în cazul în care ar fi vorba de drepturi exclusiv civile;
- **reglementarea folosinței bunurilor:**
 - **Curtea Europeană a Drepturilor Omului (MC), NIT S.R.L. v. the Republic of Moldova, 28470/12, 5 aprilie 2022, §234-256;**
 - **Curtea Europeană a Drepturilor Omului, S.C. Zorina International S.R.L. împotriva României, nr. 15553/15, 27 iunie 2023, & 40-56;**

- **discuții - diminuarea unor indemnizații sau drepturi salariale:**
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Mureșanu împotriva României, nr. 12821/05, 15 iunie 2010;
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului (dec.), Mihăieș, Senteș împotriva României, nr. 44232/11 și 44605/11, 6 decembrie 2011;

6. Discuții - prestațiile sociale

- **discuții:**
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului (MC), Beeler împotriva Elveției, 2022, nr. 78630/12, 11 octombrie 2022, §50-65;

7. Materia retrocedărilor

- **discuții:**
 - hotărâre pilot - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Maria Atanasiu și alții împotriva României, nr. 30.767/05 și 33.800/06, 12 octombrie 2010;
 - Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Văleanu și alții împotriva României, nr. 59012/17 și alte 29 cereri, 8 noiembrie 2022 (M. Of. nr. 561/22.06.2023).

8. Discuții – rezolvare cazuri practice

Analizați spețele de mai jos din perspectiva exigențelor art. 1 din Protocolul adițional:

1. Reclamantul A se plânge că a fost privat de dreptul său de a obține un supliment salarial, ca urmare a aplicării incorecte a legislației naționale de către autorități și instanțele naționale. În fapt, reclamantului, i-a fost respinsă definitiv cererea de acordare a unui supliment salarial, apreciindu-se că prevederile invocate de reclamant nu pot fi interpretate în sensul că ar putea pretinde un atare beneficiu. Reclamantul, susține că la nivelul instanțelor naționale există divergențe cu privire la interpretarea prevederilor legale respective, existând și o jurisprudență minoritară care recunoaște un atare beneficiu (sens în care a depus practică la dosarul cauzei în fața instanțelor naționale), astfel că prin respingerea cererii, în contextul menționat, i-ar fi fost afectat dreptul de proprietate.
2. B se plânge că ulterior finalizării unei proceduri de expropriere pentru o suprafață de 500 mp de teren în vederea construirii unui obiectiv de interes public, lucrarea a fost extinsă, în fapt, și asupra unei alte porțiuni de 100 mp din terenul proprietatea sa.

În cadrul acțiunii în revendicare formulată de B în legătură cu suprafața de 100mp s-a administrat proba cu expertiză care a confirmat că lucrarea de interes public ocupă și suprafața în discuție. Acțiunea în revendicare a fost însă respinsă definitiv raportat la transformarea adusă imobilului și utilitatea publică a lucrării. Acțiunea în despăgubiri formulată, ulterior, prin care B a solicitat valoarea de circulație a suprafeței de 100 mp a fost respinsă ca inadmisibilă pentru că nu au fost demarate de către autoritatea publică procedurile de expropriere prevăzute de legile speciale.

Totodată B se plânge de durata îndelungată a procedurii de expropriere. În acest sens, B susține că intenția de expropriere a fost notată în cartea funciară cu mai bine de 15 ani înainte, interval de timp în care a planat o incertitudine asupra situației juridice a imobilului. În aceste condiții, reclamantul susține că nu a putut să folosească întocmai imobilul respectiv, nu a putut să-l exploateze sau închirieze în mod corespunzător, fiind incert momentul exproprierii efective.